

KAYIP SESLERİN İZİNDE



Emre Aracı

emre.araci@andante.com.tr

DONİZETTİ PAŞA'NIN YENİ MEKTUPLARI

Yazarımızın ilk baskısı 2006 yılında çıkan Donizetti Paşa - Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu adlı kitabının ikinci baskısı geçtiğimiz ay yine Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Genişletilmiş bu yeni baskıda Paşanın daha önce Türkçede yayımlanmamış mektuplarına da yer veriliyor. Donizetti Paşa'nın İtalya'daki babasına gönderdiği bu mektuplarda, o sırada yaşamını sürdürdüğü Osmanlı İstanbul'undaki yaşamından Sultan II. Mahmud ile ilişkilerine uzanan renkli ve daha önce bilinmeyen ayrıntılar yer alıyor.

Cambridgeshire'daki 16. yüzyıldan kalma Sawston Hall malikânesinde mehtabın gümüş bulutlar arasından sızarak uzun ve sivri bacalarına vurduğu akşamlar, perili bir şato yeniden canlanıyormuş hissini verirdi bana. Ormanın derinliklerinden gelen hayvanların sesi arasında malikânenin efsanevi hayalet hikâyeleri gözümün önüne gelir ve bazı zamanlar Vermeer tablolarını andırırçasına kendi kendine spinet çaldığı söylenen o paranormal varlık acaba o akşam da tek başına verdiği konserine başladı mı, uzaktan duyabileceğim miyim, diye merak ederdim. Bu konseri Sawston Hall'da yaşadığım yıllarda hiç duymadım, ancak malikânenin eski sahiplerinden Reginald Eyre-Huddleston'ın eşi Clare Huddleston 1930'larda böyle bir olaya tanık olmuş, binada klavsen olmasına

rağmen duyduğu sesi spinet olarak tespit etmiş ve o günden bu yana da hayalet avcıları ellerinde kayıt cihazlarıyla Uçan Hollandalı'nın hayalet gemisinin tayfalarının şarkıları gibi Sawston Hall'daki bu esrarengiz seslerin peşine düşmüşlerdi.

Gaetano Donizetti eğer İskoçların Maria Stuarda'sı yerine VIII. Henry'nin Katolik kızı Mary Tudor'u konu alan bir opera bestelemiş olsaydı belki de perde-lerden bir tanesi Sawston Hall'da geçiyor olabilirdi. O zaman Leyla Gencer'in Edinburgh'daki Holyrood Sarayı önünde çekilen fotoğrafı belki de Sawston Hall'un önünde çekilmiş olacaktı. Zira Protestanları idam ettirmesinden dolayı tarihe "Kanlı Mary" olarak geçen Mary Tudor, 7 Temmuz 1553 gecesini eski Sawston Hall'da geçirmişti. VI. Edward'ın vefatından sonra Northumberland Dükü tarafından Pro-

testan Lady Jane Grey tahta çıkartılmış ve tuzağa düşürüleceğinin haberi kendisine ulaşan Mary ise Katolik Huddleston'ların evine sığınmıştı. Ertesi sabah hizmetçi kılığında Sawston Hall'dan Mary kaçacak, Grey taraftarları ise kaçtığını farkedince malikâneyi yerle bir edeceklerdi. Mary yangını uzaktan izlerken kraliçe olduğu gün Huddleston'lara yeni bir malikâne inşa ettireceğine söz verdi ve 9 gün sonra tahta çıktığında çatışmalarda yıkılan Cambridge Kalesi'nin taşlarından Huddleston ailesine yepyeni bir ev inşa ettirdi.

İşte o mehtaplı gecede karşımda duran bina böylesine tarihe tanıklık etmiş bir şatoydu. 2000'li yıllarda ise farklı bir tarih yazılıyordu Sawston Hall'da. 1970'lerde Huddleston'lardan evi satın alan Arın ve Sinan Bayraktaroğlu önce burada İngilizce dil derslerinin verildiği bir lisan okulu



Cambridgeshire'da bulunan Sawston Hall



Antonis Mor'un Mary Tudor portresi

açmış ve ardından da International Turkish Lycee adı altında Uluslararası Türk Lisesi'ni hayata geçirmişlerdi. Ne yazık ki bu idealist teşebbüs devam edemedi, ancak benim de o yıllarda müzik tarihi derslerine girdiğim bu okulun kıymeti zamanında hakkıyla anlayamamış da olsa şüphesiz o birkaç yıl içerisinde bu tarihi ortamda yetişen öğrencilerimizin hayatlarında hiç de unutamayacakları etkileri olduğunu şimdilerde görerek mutlu oluyorum. Okulda ders verdiğim yıllarda bir yandan da Donizetti Paşa'nın hayatı üzerine araştırma yaptığım ve YKY'den 2006'da çıkan *Donizetti Paşa - Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu* kitabımı kaleme aldığım için topraklarımızda Avrupa müziğinin gelişiminde öncü olmuş bu müzisyen paşamızın İstanbul'daki yaşamı sık sık derslerimde bahis konusu olurdu. İstanbul'da 28 yıl yaşadığı Pera semtinde adının bir sokağa verilmemiş oluşundan duyduğum üzüntüyü de herhalde bu derslerde dile getirmiş olmalıyım.

Seneler sonra bu okulda tanışarak evlenen iki öğrencim Kaan ve Melisa Kurt, İstanbul'a dönüşlerinde Donizetti Paşa'nın bir zamanlar oturduğu Asmalımescit Sokağı'nın köşesinde açtıkları ve sonradan devrettikleri büyük otele onun anısına "Palazzo Donizetti" adını vererek beni çok mutlu ettiler. Otelin resepsiyona da büyük bir Donizetti Paşa portresi asıldılar. Mary Tudor'un hayaletinin dolaştığı söylenen bir binanın sınıfa dönüştürülmüş meşe



Beyoğlu'ndaki Palazzo Donizetti Otel'inin duvarında Donizetti Paşa'nın bu portresi asılı.



panelli duvarları arasında, üzerinde 1571 yılının rakamlarının seçildiği, çıtır çıtır yanan şöminenin yanbaşımda verilen müzik tarihi dersleri, tarihin yazıldığı anda unutulma tehlikesine düştüğü bir ortama geri dönen bu öğrencilerime belli ki ilham kaynağı olmuştu. Genişletilmiş ikinci baskısı sekiz sene sonra geçtiğimiz ay yine YKY'den çıkan Donizetti Paşa biyografimin hazırlıkları için İstanbul'da bulunurken ve Palazzo Donizetti Otel'i'nin önünden geçerken işte o kitabın araştırılarak hazırlandığı Sawston Hall'daki yıllarım, öğrencilerim ve bir türlü duyamadığım spinetin sesleri aklıma geldi. Kitabın ikinci baskısında ise Giuseppe Donizetti'nin kaleminden çıkma yepyeni sesler ilk defa Türkçe tercümeleleriyle müzik tarihimizdeki kayıp yerlerini buluyor.

Bundan tam on sene önce 2004 Mayıs'ında Bergamo'daki Donizetti Vakfı Milano'daki bir antikacıdan Donizetti ailesine ait bazı belgeler satın almıştı. Bunlar arasında mucizevi bir şekilde Giuseppe Donizetti'ye ait üç yeni beste - iki şarkı ve bir *Credo* - ile birlikte onun kaleminden çıkma orijinal on yedi mektup da bulunmaktaydı. Donizetti Vakfı'ndan Federico Fornoni bu mektupları 2010 yılında yayımladı (bkz. 'Le Lettere di Giuseppe Donizetti nell' Archivio Storico della Fondazione Donizetti', *Giuseppe Donizetti Pascià Trajettorie Musicali e Storiche tra Italia e Turchia*, Fondazione Donizetti (Editör: Federico Spinetti), Bergamo, 2010). Donizetti

WWW.BACHFESTLEIPZIG.DE
BİLET SATIŞI: +49-38 71-2 11 41 91*

LEIPZIG BACH FESTİVALİ

13.-22. HAZİRAN 2014

Leipzig ve çevresinde 100'den fazla etkinlik:
Academy of Ancient Music · Academy of Ancient Music Berlin · Amsterdam Barok Orkestrası · Leipzig Gewandhaus Orkestrası · Christopher Hogwood · Ton Koopmann · Dorothee Miels · Hans-Christoph Rademann · Midori Seiler · Masaaki Suzuki · Tafelmusik Orchestra · Leipzig Aziz Thomas Korosu ve daha pek çok yorumcu ve topluluk.

C. P. E. BACH'IN
300'ÜNCÜ DOĞUM
YILDÖNÜMÜ

TURKISH
AIRLINES

A STAR ALLIANCE MEMBER

Leipzig Bach Festivali'nin destekçisi olan Türk Hava Yolları ile İstanbul'dan Leipzig'e doğrudan uçmanız artık mümkün.

cpebach
*1714

bach
fest
LEIPZIG



Bergamo'da Donizetti Vakfı'nın bulunduğu Teatro G. Donizetti (Emre Aracı Koleksiyonu)



Sultan II. Mahmud (Henry) (Guillaume Schlesinger)

Paşa biyografisinin genişletilmiş ikinci basısında ise Donizetti Vakfı'nın izniyle bu mektupların Türkçe tercümelemleri ilk defa yayımlanıyor. 1828 ve 1834 yılları arasında babası Andrea Donizetti'ye hitaben yazılmış olan mektuplar ve meşhur yayınevi sahibi Giovanni Ricordi'ye yazılan 1840 tarihli bir mektup, Giuseppe Donizetti'nin İstanbul'daki yaşamına dair enteresan ipuçları sunmasının yanı sıra Sultan II. Mahmud'un Avrupa müziğini benimsemiş saray hayatından da hiç bilmediğimiz kesitler göz önüne seriyor.

25 Mayıs 1830 tarihinde aceleyle yazdığı mektubuna "Size sadece birkaç satır yazıyorum çünkü bugün Padişah ile birlikte Tarabya köyüne gitmek üzere yola çıkmam gerekiyor ve yapmam gereken çok iş var!" diye not düşen Giuseppe'nin sıklıkla Sultan II. Mahmud'a İstanbul'daki gezilerinde eşlik ettiği ve Padişah tarafından çok sevildiği 10 Ekim 1830 tarihli mektubundan daha da açık bir şekilde anlaşılıyor: "Benim işlerim günden güne artıyor; Padişah buharlı gemiyle oraya buraya gezintiye çıkmaktan zevk alır oldu, beraberinde ken-

di müziğini götürmeden tek bir adım bile atmıyor, dolayısıyla ben de onu hep izlemek durumunda kalıyorum; Padişah'la sık sık konuşma şerefine nail olduğum doğru, kaldı ki kendisi lütüfkârlığından ötürü ne zaman bana meyletse, beni çok sevdiğini çünkü iyi bir maestro olduğumu ve müziklerini gayet iyi öğrettiğimi söylüyor. Bunu bizzat Sultan'dan duymak beni gerçekten de çok çok gururlandırıyor".

Öğrencileri tarafından da Giuseppe Donizetti'nin aynı derecede sevildiği, mektupların içeriğinden ortaya çıkmakta. Zira 25 Ocak 1832 tarihli mektubunda bunu şöyle dile getiriyor: "Türkler müzik konusunda gelişme gösteriyor ve [?] gönülden minnet duyuyorlar, öğrencilerimin benden söz ederken kullandıkları ifade şu: (Allah Yolladı) O'nu bize Tanrı Gönderdi - Yolda ve kışlada etrafım hep gençlerle çevrili. Sultan bana tam bir güven duyuyor; birisine bir mevki verileceği zaman, bunu en çok kimin hak ettiğini bana soruyor". İtalya'da kalarak dedesine emanet edilen ve "lütfen çalış, bunun için yalvarıp yakarmaya gerek kalmamasın, kendi rızanla çalış" diye nasihat ettiği oğlu Andrea'nın eğitimi de diğer mektuplarda olduğu gibi, bu mektubun içeriğinde de göze çarpan unsurlar arasında.

Giuseppe Donizetti'nin yazdıklarına bakılırsa 1830'ların İstanbul'unda müzik ve hukukla uğraşanlar, şehirde "beyler" gibi yaşamaktadır: "Oğlumun hukuk okuma seçimini çok beğendim; ancak piyano eğitimini de sürdürmesini ve benimle birlikte olacağı zaman, bana teselli olması için birkaç kontrapuan dersi almasını da isterim; bu iki sanat da bu ülkede çok çok kazanç getiriyor, avukatlıkla ise burada çok çok kazanılıyor ve burada ikamet eden bakanlar aracılığıyla onu takdim etmem, mühürdarlıklarına onu salık vermem zor olmaz - Müziğe ilişkin olarak ise, çeşitli Türk gençleri piyano dersi almak için onu bekliyor, hatta bizzat Sultan'ın oğlu bile muhtemelen öğrencileri arasında olacaktır; bütün bunlar, onu gerek hukuk, gerekse müzik okuma konusunda teşvik edecektir;

ve hiç korkmasın, bu iki sanatla bu ülkede beyler gibi yaşanır".

İstanbul'a varışından beri Ayasofya'nın içini görmek isteyen ve sonunda Türk kıyafetlerine bürünerek saray erkânından bazı kimselerin eşliğinde 1830 yazında bu arzusunun yerine getirilerek yaşadıklarını babasına tasvir ettiği de Giuseppe Donizetti'nin mektuplarında aktardığı olaylar arasında Osmanlı başkentindeki hayatının bilinmeyen kesitlerinden bizlere yeni ipuçları sağlıyor. Orijinal parçalar halinde ortaya çıkan bu mektuplar Cambridge Kalesi'nin taşlarından inşa edilen Sawston Hall gibi Donizetti Paşa kitabının başında sözlerine yer verdiğimiz ve Tivoli'deki Roma İmparatoru Hadrianus'un yazlık sarayına yapmış olduğum bir seyahat sırasında da elimden düşürmediğim Marguerite Yourcenar'ın *Mémoires d'Hadrian* kitabından şu anlamlı ifadesini bana hatırlatıyor: "İnsan ne yaparsa yapsın, tekrardan inşa ettiği eski bir eseri kendi üslubuna göre tamamlar. Ancak bu inşaatta sadece orijinal taşların kullanılması dahi bir kazançtır". **A**



Giuseppe Donizetti'nin Mecidiye Marşı Sultan V. Murad döneminde yeniden resmi marş olarak kabul edilmişti (Emre Aracı arşivi).